

I R O D A L O M.

Féja Géza: Magyar irodalomszemlélet. Magyar Élet kiadás. 1942. 102. lap. Egy nép irodalmában benne van annak jelleme, hivatása, sorsa és története is. Kültönösen vonatkozik ez a magyar irodalomra, amely olyan szoros egységbe forrt a nemzet történetével, mint más nemzetnél sehol. A kard és toll nálunk nemcsak közhely, hanem élő valóság. Nem érdektelen tehát, hogy milyen szemmel nézzük irodalmunkat s mit látunk abból örökkévalónak; mert ez fényt vet nemzeti jellegünkre is.

Napjainkban mindinkább érezhetővé válik az irodalomnak e nagy fontossága; azért érik egymást az irodalomtörténetírás problémáival foglalkozó értekezések is, tisztázni akarván a „nézőpontokat“. Ilyen, a jelenkor irodalmi áramlatának megfelelő „szemléletet“ nyújt Féja könyve is. Mindjárt könyve elején felsorakoztatja azokat a hibákat, amelyekkel eddig irodalmunkat szemléltük. Ez főleg a „Nyugat“ hatásának keresésében merült ki, s emellett „már nem vették észre, hogy a külső hatás, a kulturális inger, milyen eredeti elemeket hívott elő lelkünkől és szellemünkől“. Ismétli Szabó Dezsőnek a Panaszban elhangzott vádjait, hogy hány idegen hatást kenünk rá legsajátosabb magyarjaink szellemére. Azután felsorol egy pár figyelmen kívül hagyott író, amilyen Bornemisza Péter, Vitkovics Mihály, Tolnai Lajos, Zilahy Károly, és felhívja figyelmünket a legsajátosabb magyar műfajok egyikére, — amit eddig számba sem vettünk, — az emlékiratra.

Mintegy összefogásképpen pontokba foglalja, megállapítja sürgősen tennivalóinkat irodalmunkkal szemben. A legfontosabbak: a kereszténység előtti magyarság arcának megrajzolása, a magyarságra valóban jellemző műveknek közkinccsé tétele, a társadalmi szempontok érvényesítése és az eredeti magyar nyelv feltámasztása.

Az első problémát Ipolyi és Kálmány gyűjtései alapján nagy vonásokban fel is vázolja, majd a következő századok irodalmi arcát ecseteli, mindjárt felfedve az eddigi tévedéseket is. Azt pl. hogy a XVI. sz. nagyságot eddig nem méltatták eléggé; hogy Pázmányban és Zrínyiben nem vették észre a „nagy barokkot“, hanem a XVIII. sz-i barokkot magyarították bele és hogy a kuruc versek értékéből semmit sem von le, ha az „összeéneklők“ utolsó láncszemének valóban Thalyt kellene is tekintenünk.

Nyolc típusban megrajzolja a magyar költőket [pap, katona, vándor] stb.; majd a XVIII. sz. irodalmáról szólva, a magyar eredetiségnek két védőbástyáját Debrecent és a nemesi kúriákat emeli ki, ahol Csokonai és társai, ill. Berzsenyi, Kölcsey, stb. őrizték az eredetiség szellemét.

A XIX. sz. első tizedeit, amit Móricz Zsigmond „A nagy kor“-ral jelölt, Féja „A vulkanikus kor“-nak nevezi. Itt teljesedik szellemünk eddig túl nem szárnyalt arányokban, de ebben rejlik egyik legnagyobb tragédiánk is, mert ez „elit“ 1849-i elpusztulásával, ősi hagyományaink is semmibe vesznek. A szabadságharcot követő „kiegyezés“, 67, leggyászosabb évszám nemzetünk irodalmában. 67 hívei elnyomtak minden „kis magyar“ gondolatot, nem akarták észrevenni a történelem intését Tolnai írásaiban, Kossuth „üzeneteiben“, Zilahy Károly munkáiban. Egy szóval mindazért ami az országban sajátos szellemünkkel szemben történt; hogy nem láttuk meg régebbi irodalmunkban a valódi értékeket s hogy nem fejlődhetett szabadon valódi érték ezután sem, annak a kiegyezés s irodalmi téren Gyulai Pál-volt az oka.

A századforduló és a XX. sz. az asszimilánsok kora, amely a magyarság tragikumát érző írókat eiféltre, érvényesülési lehetőségüket elvágta. E megsemmisít-

lés felé vezető útról való visszatérés, az elejtett ösvény ujramegtalálása, a népi irodalom.

Féja, könyvének utolsó fejezetében, a *Feltámadásban*, felsorolja a magyar szellemnek azokat a megnyilvánulásait, melyek a magyar szellem egészének lényeges részei. Ez utolsó, kézzelfogható útmutatása bőségesen ellensúlyozza a szerzőnek sok politikumot tartalmazó s helyenként érthetően erős elfogultságot tükröző írását.

Gergely Gergely.

Ország László: Az angol regény eredete. (Budapest, 1941. Danubia, 133 l. — Minerva könyvtár 60)

A hagyományos angol regénytörténetek rendszeresen csak a 18. század első feléig nyúlnak vissza és Fielding meg Richardson klasszikus műveivel kezdik meg az angol regényírás óriási anyagának ismertetését. Pedig Fielding vagy Richardson már meglehetősen kiforrottnak mondható regényíról művészete nem semmiből támad elő, hogy új műfajjal ajándékozza meg az angol irodalmat: mindkettőjük életműve mélyen gyökerezik a regény-előtti korszak elbeszélő irodalmában. Ebből a felismerésből fakad az előttünk fekvő tanulmány: kitzűött célja azoknak a 16. és 17. századbeli prózaműfajoknak ismertetése, amelyek mint összefolyó kis patakok az angol regényírás hatalmas folyamát létrehozni segítettek.

A szerző az olvasóközönség oldaláról közelíti meg tárgyát és azt vizsgálja, hogy az angol társadalom újkori átrétegződése milyen irodalmi következményekkel járt, hogyan nyilvánult meg az irodalom síkján. A középkor Angliája, mely éppen úgy hűbéri és őstermelő ország volt, mint talán az egy Olaszország kivételével az összes európai államok, a 16. század folyamán teljesen megváltozik. Az ipar és a kereskedelem rohamos fejlődésnek indul; a „kalandor-kereskedők“ az akkor ismert világ minden részébe elviszik az angol textilárút és roppant kincseket hoznak vissza cserebe. Az iparúzó, de különösen a kereskedő-családok a Tudor-héz legfőbb támasza'va lesznek és társadalmi súlyuk megnövekedésével megnő bennük a polgári osztályöntudat is. Erzsébet alatt már bizonyos mértékben függetlenítik magukat a nemességétől és igyekeznek sajátos életformát kialakítani, amelyhez természetesen hozzátartozik a sajátos polgári irodalom is. Ezért az angol széppróza középkori öröksége, a lovagi- és pásztoreszbeszélés mellé odasorakoznak az iparosokról szóló, vagy éppen a társadalom legalsó rétegének, a csavargóknak és a rablóknak életéből vett leírások. Greene, az első hivatásos angol prózaíró, a londoni alvilágról ír nagy-sikerű „riportokat“; Thomas Nashe a felelőtlen csirkefogónak erkölcsös polgárrá való alakulását mutatja meg; miadkettén békésen megférnek a takácsmesterekből íróvá előlépett Deloney-vel, az Arkádia-író Sidney-vel, sőt még a finomkodó John Lyly-vel is. Az előbbiek realizisztikus téma-látása, az utóbbiak stílusa magában rejti már a későbbi kornak fenntartott igazi regény egy-egy ígérését. A régi világból átmentett műformák maguk sem tudják megőrizni régi előkelőségüket és lassan haladnak előre — és lefelé — azon az úton, mely végül is a vásári ponyvához vezet.

A 17. században még jobban háttérbe szorul az udvari világ a feltörekvő kisenemesekkel és kispolgárokkal szemben. A vallásos cégér alatt vívott nagy osztályharc, amely 1640 és 60 között alapjában rázza meg az angol társadalmat, végül is a középosztályt teszi meg a nemzet vezető rétegévé. Ennek a fejlődésnek hűséges tükré a regény-előtti prózafajták fejlődése is. Az udvari világ fenntartja ugyan hagyományait, a lovagi- és a pásztoreszbeszélés főlemeit összegyűró heroikus-gáláns regény-